

практиків. Будь-які заходи, що вживаються для обмеження розголошення даних досудового розслідування, не можуть ніяким чином обмежувати можливість реалізації прав учасників кримінального судочинства. У зв'язку з тим, будь-який учасник процесу в разі попередження про нерозголошення даних досудового розслідування має право вимагати від слідчого, прокурора конкретизації тієї інформації, яку він не має права розголошувати.

Одержано 16.10.2019

УДК 343.1

Олександра Володимирівна ГОРЛОВА,

*курсантка Харківського національного
університету внутрішніх справ;*

Олена Петрівна ЗАВОРИНА,

*викладач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-7477-3570>

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТРУПА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ЕКСГУМАЦІЄЮ

Процесуальна діяльність з розслідування кримінальних правопорушень, насамперед, пов'язана з проведенням слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які є найбільш ефективними засобами збирання доказів відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України. Однією з найрозповсюджених слідчих (розшукових) дій є огляд. Залежно від об'єкта можна виділити такі види огляду: 1) огляд місця події; 2) огляд місцевості; 3) огляд приміщень; 4) огляд житла чи іншого володіння особи; 5) огляд речей; 6) огляд документів; 7) огляд трупа; 8) огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією.

Зупинимось докладніше на процесуальному порядку проведення доволі специфічної слідчої (розшукової) дії – огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією (ст. 239 КПК України). Якщо під час досудового розслідування виникла необхідність проведення огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, слідчий може звернутися до прокурора з відповідним клопотанням. Прокурор зобов'язаний розглянути це клопотання та у разі, якщо це необхідно, винести постанову про проведення ексгумації трупа. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування.

Слід пам'ятати, що огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, організаційно та технічно належить до складних заходів, який може завдати моральної травми близьким покійного, тому приймати процесуальне рішення про її проведення можна тільки при наявності достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети цієї слідчої (розшукової) дії. Слідчий, прокурор повинні вживати належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч. 3 ст. 223 КПК України), перед проведенням ексгумації слідчий, прокурор зобов'язані повідомити згідно із ст. 11 КПК України про проведення огляду, пов'язаного з ексгумацією, близьких родичів та членів сім'ї померлого. Крім того, підготовчий етап повинен включати в себе наступні елементи: чітке усвідомлення слідчим необхідності проведення саме ексгумації трупа для вирішення завдань кримінального провадження та наявності фактичних підстав для проведення цієї процесуальної дії; вирішення питання про місце проведення ексгумації; визначення дати проведення ексгумації, яка повинна бути узгодженою з адміністрацією місця поховання, з родичами померлого, а також з бюро судово-медичних експертиз; вирішення питання про коло осіб, які можуть прийняти участь у проведенні ексгумації трупа; підбір технічних засобів, за допомогою яких буде здійснюватися розкопка могили та виймання трупа з місця поховання, а також підготовка засобів транспортування трупа і предметів, виявлених при ньому; підготовка засобів фіксації ходу та результатів ексгумації трупа; узгодження з бюро судово-медичних експертиз питань, що стосуються проведення підготовчих робіт перед дослідженням трупа, судово-медичного дослідження у визначену годину в день ексгумації, одержання необхідних консультацій; розробка плану проведення ексгумації трупа; попередній загальний інструктаж присутніх учасників, роз'яснення їм прав та обов'язків, проведення необхідних консультацій для уникнення несподіваних питань безпосередньо на цвинтарі у місці поховання.

Відповідно до Закону України "Про поховання та похоронну справу" місцем поховання є кладовище, тобто відведена в установленому законом порядку земельна ділянка з облаштованими могилами чи іншими будівлями та спорудами, призначеними для організації поховання померлих та утримання місць поховань. Отже, не є ексгумацією виймання тіла особи з інших місць поховання, зокрема із землі, якщо тіло було закопано з метою приховування злочину, знайдено під час проведення будівельних робіт, пошуково-рятувальних операцій тощо.

Підставами для проведення ексгумації трупа є:

- 1) заяви, скарги родичів померлого, які викликають підозру про вбивство;
- 2) впізнання похованої особи, як невідомої;
- 3) підозра про насильницьку смерть особи, яка загинула раптово та розтин щодо якої не проводився;
- 4) сумніви в дійсній причині смерті особи (за нововиявленими обставинами);
- 5) різні за змістом результати проведених експертиз в даному кримінальному провадженні;
- 6) з'ясування нових обставин справи;
- 7) зв'язок причин смерті з отриманою незадовго травмою;
- 8) виявлення трупа чи його останків, захороненого з метою приховання злочину;
- 9) неправильне лікування, догляд за померлим та ін.

Труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта та оглядається за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. Під час ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканин і органів або частин трупа, необхідні для проведення експертних досліджень, також можуть бути вилучені речі, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Крім того, слідчий, прокурор зобов'язаний також запросити не менше двох понять для проведення цього виду огляду трупа та скласти протокол про проведену С(Р)Д, в якому зазначається все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення С(Р)Д. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення цієї С(Р)Д. Серед інших відомостей, які мають міститися в описовій частині протоколу, повинні бути зафіксовані також: місце розташування могили, її зовнішній вигляд і стан, характер поверхні ґрунту і рослинного покриву; наявність або відсутність огорожі, земляного пагорба і надмогильної споруди (хреста, надгробної плити, пам'ятника, обеліска, стели тощо); надписи на надгробку або реєстраційному знаку; особливості ґрунту навкруги труни (колір, вологість, зернистість тощо); глибина захоронення; стан труни; спосіб кріплення кришки (положення фіксаторів); детально описується труп, що знаходиться в труні.

Після проведення ексгумації і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан. Особливістю огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією,

порівняно з іншими слідчими (розшуковими) діями, є те, що перш за все він забезпечує подальший порядок отримання доказової бази для кримінального провадження, тобто дана дія є нормою, що передує проведенню експертизи.

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, зазначимо, що огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, у кримінальній процесуальній діяльності з розслідування злочинів являє собою процесуальну дію, яка проводиться відповідно до статті 239 КПК України з дотриманням правил статті 238 КПК України. З огляду на зазначене, ексгумація трупа є не лише процесуальною, а й тактично складною дією. Тому від вдалого вибору тактичних прийомів повною мірою залежать якісна підготовка та чітке її проведення з оптимальними затратами сил та часу. Правильна організація проведення ексгумації передбачає не лише використання прийомів раціонального і оптимального виконання цієї процесуальної дії, але й прийомів, які мають яскраво виражений тактичний характер.

Одержано 12.10.2019

УДК 343.1

Людмила Миколаївна ГУРТІЄВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО УЧАСТЬ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО

Кореспондуючи з нормами закону про кримінальну відповідальність, КПК України [1] унормовує різні процедури (види) кримінального провадження щодо неповнолітніх у залежності від їх віку. Однією з таких процедур є провадження щодо неповнолітньої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, досягнувши віку, з якого можлива кримінальна відповідальність. Даний вид кримінального провадження здійснюється за загальними правилами КПК з урахуванням норм § 1 глави 38 КПК України. Зокрема, у цьому виді кримінального провадження КПК України встановлює обов'язкову участь захисника (п. 1 ч. 2 ст. 52 КПК), законного представника неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого (ст. 44, 488 КПК). Участь законного представника слід розглядати як додаткову гарантію забезпечення прав і законних інтересів неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого).